

Tuula Piikkilä & Eila Rantonen

Pääkirjoitus

Kirjallisuudentutkijain Seuran talviseminaarin aiheina olivat ”nostalgia” ja ”retro”. Tästä lehdestä ei tullut aiottua nostalgia-numeroa, mutta toivomme keskustelun jatkuvan seuraavissa *Avaimissa*.

Nostalgiaa kaihoamme menneisyyttä ja luomme kuvitelmia menneistä yhteisöistä ja häviävistä traditioista, kuten vanhempiemme suomalaisuudesta. Nostalgia voi edustaa historian yksinkertaistamista ja poliittisesti tarkoituksellista uudelleen kuvittelua. Sitä on kutsuttu jopa vieraantuneisuudeksi, jossa ”aito ja hyvä elämä” etäännytetään menneisyyteen. On kuitenkin historian kieltä, jos menneisyydessä ei nähdä mitään hyvää. Nostalgia toimii myös kulttuurisena muistina, joka on tärkeä kulttuurisille vähemmistöille, kuten Mikael Niemen *Populaarimusikkia Vittulajänkältä* (2000) tornionjokilaaksolaisille.

Retromuodeissa kulutuskulutuuri hyödyntää nostalgiaa nielämällä ja lainailemalla jo kokonaisia vuosikymmeniä. Ne pitänevät yllä jonkinasteista tietoisuutta lähihistoriasta, vaikka usein vain ”merkkejä” ja symboleja laimeasti jäljittelemällä, ironisoimalla ja estetisoimalla.

Siinä missä 1960- ja 1970-lukua on luonnehdittu yhteiskunnallisten muutosten ajaksi, nostalgisesti ”ajaksi, jolloin vielä oli arvoja, joita kumota ja joiden puolesta kamppailla”, 1980-luvulta lähtien perinteinen yhteiskunnallinen toiminta vaimentui, rutinoitui ja menetti teränsä. Vihreä liike ja naisliike kuitenkin voimistuivat. Lehtemme artikkeleissa ajatus palaa jossakin mielessä 1960-luvulle. Toni Lahtinen nimittäin pohtii Timo K. Mukan teosta *Ja kesän heinä kuolee* (1968) osana ajan ympäristöherätystä. Mukka vastaanotettiin 1960-luvulla Lapin villinä luonnonlapsena, nyt hänen nostetaan esille yhteiskunnallisena keskustelijana. Myös Karoliina Lummaan käsittelemä Timo Haajasen linturunoja voidaan katsella vasten ajan ”muotivihreyttä”.

Lahtisen soveltama luonnon ja kulttuurin rajoja tutkiva ekokritiikki on kirjallisuudentutkimuksessa melko uutta. Sen monitieteisyydessä kohtaavat niin filosofia, sosiologia, psykologia kuin ympäristötieteetkin. Ekokritiikki pohtii sitä, miten meille kerrotaan luonnosta. Diskurssien ja retoriikan tutkimuksena se tarkastelee myös etiikkaa ja politiikkaa. Kirjallisuusteorioiden ”maailma” on useimmiten tarkoittanut yhteiskuntaa, ekokritikoille koko ekosfääriä (Glotfelty 1996, xviii). Ympäristöfilosofit korostavat, että luonnon ja kulttuurin tarinat ovat sekoittuneet ja siksi luonto on kulttuureissa paitsi poliittinen myös fiktiivinen käsite. (Ks. Haila 2000, 83.)

Ekokritiikki (Glotfelty 1996) tuo esiin kiinnostavia kysymyksiä: Miten kirjallisuus

tai käyttämämme metaforat vaikuttavat tapaamme suhtautua luontoon tai kohdella sitä? Missä kirjallisuudenlajeissa luontoa kuvataan? Näkyvätkö ympäristökysymykset populaarikulttuurissa? Näitä kysymyksiä voidaan tarkastella myös kerronnassa: mitä merkitystä ympäristöllä on juonen kannalta? Entä vaikuttavatko etnisuus, sukupuoli ja yhteiskunnallinen asema luonnosta kirjoittamiseen?

Runoudessa luonto on pysyvä reflektion kohde, mutta myös kulissiksi jäävä runouden konventio. Tällöin ”luontoa” voi olla vaikea erottaa muiden poliittisten, historiallisten ja fiktiivisten tulkintojen seasta. Lummaa tarkastelee lyriikan luonnon kuvausta uudesta ”paikasta”, tulkinnan ja kognition perspektiivistä, eräänlaisena ”puhtaan kokemisen hetkenä”, jossa lintu-motiivin merkitys konkretisoituu. Kyse ei ole vain kuvan ominaisuudesta, vaan myös tulkinallisesta aspektista, jossa konkreettisuus ja abstraktisuus eivät asetu hierarkkiseen suhteeseen.

Myös metafiktio pohtii kirjallisuuden todellisuussuhdetta. Asiaan käyvät kiinni niin Kristiina Malmio – joka kehittää edelleen Outi Ojan (Avain 1/2004) ajatuskulkuja – kuin Mika Hallilakin. Puheenvuorot herättävät myös uusia kysymyksiä: Onko metafiktio yksi kirjallisuuden tendensseistä? Jos on, niin miten kaukaa kirjallisuudenhistoriasta sitä voi etsiä? Entä ylittykö metafiktiossa faktan ja fiktion ontologinen raja? Mihin suuntaan tämä tapahtuu: näyttäytykö todellisuus fiktiona vai osoittautuuko metafiktio sellaiseksi diskursiiviseksi varaksi, jonka avulla voimme käydä keskustelua todellisuudesta?

Veronica Pimenoff ja Kai Mikkonen käyvät dialogia kertomuksesta ja elämästä. Aihe puhuttaa koko tieteellistä kenttää, mutta koskettaa erityisesti kirjallisuuden ja sen tutkimuksen perusteita. Esheet perustuvat Vaasan LittFest –kirjallisuusfestivaaleilla marraskuussa v. 2004 pidettyihin esitelmiin. Mikkonen vertailee elämän ja kertomuksen rakentumista ja rajoja sekä muistuttaa kertomuksen kulttuurisesta universaaliudesta. Pimenoff puolestaan kiinnittää kertomukseen aikaan ja kysyy, käyvätkö antiikin kohtalonuskoinen tragedia tai kristinuskon tarinat pyhien kärsimyksistä enää elämän selvittäjiksi. Nykymaailmassahan kaiken voi valita. Kaikki halutaan suunnitella ja kontrolloida etukäteen ja valjastaa kertomuksetkin osaksi ihmisyksilön ja hänen elämänsä jalostusta. Löytyykö taiteen ja elämän tarvitsema ilma sittenkin kaiken arvaamattomuudesta – huumasta, kärsimyksestä, kaaoksesta, harhasta ja harhailusta?

Lähteet

GLOTFELTY, CHERYL 1996: “Introduction: Literary Studies in an Age of Environmental Crisis.” *The Ecocriticism Reader.* Ed. Glotfelty, Cheryl & Fromm, Harold. Athens-London: The University of Georgia Press.

HAILA, YRJÖ 2000: ”Ekologiasta politiikkaan: kurinpittoa vai solidaarisuutta?” *Tiede ja edistys* 2/2000, 81-96.